

פרי ביכורים

חידושי הלכה והגות משולחנו של מוריגו הגאון רבי יצחק מאיר הגר שליט"א

רב ומו"צ דקהילת חניכי הישיבות רמת בית שמש ב'

י"ל ע"י מכון תורה ברמה רמב"ש ב' הערות ושאלות pribicurim100@gmail.com

ל.ה.ו. גליון ע' - פרשת בהו"ב תשע"ז

המשך הלכות בשר וחלב השייכים לחג השבועות

פרק ב'

מתוך הספר פרי ביכורים על חג השבועות שי"ל בקרוב אי"ה

א. יש שכתבו שאין צריך לאכול בשר כלל ביום זה¹. אך רבים שוללים מנהג זה ומחייבים לאכול גם בשר כי אין שמחה כי אם בבשר².

¹ הובא בדרכי תשובה סי' פט, יט. וכ"כ בסדר היום על שבועות. ויעויי' בתורת חיים על מס' חולין פג. וערב עצרת על חשיבות אכילת בשר ביום זה והוכיח מהגמ' במס' פסחים סח: שאומרת, רב יוסף ביומא דעצרתא אמר: עבדי לי עגלא תלתא. אמר: אי לא האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא בשוקא. הרי דעשה עגלא תילתאה לכבוד החג.

² מוכח ברמ"א וכ"כ בלקט יושר בשם התרוה"ד ועוד, וכ"כ בדרכי תשובה שם. ואמנם דעת המחבר ובב"י בסי' תקכט ס"ב וכ"ה בשאגת אריה סי' ס"ה דאין חיוב לאכול בשר בזה"ז שאין קדשים, אך למעשה נקטי' שאפי' שאין חובת בשר שלמים אך מדין שמחת יו"ט כן יש דין אכילת בשר, כמו' ביש"ש פ"ב דביצה בשוע"ר שם סעי' יז ובביאה"ל ד"ה במה משמחן, וחיוב זה הוא אף בלילה כמבוא' בתשו' מנחת ברוך סי' עט ובשע"ת תקכ"ט ס"ב, רק שבלילה ימעט באכילה כמו"ש לעיל בשם היוש"ה. וכבר האריכו האחרונים בנידון זה.

ב. הראוי ביותר לאכול מאכלי חלב בקידוש היום, ולהמתין שעה ויותר ואח"כ אוכלים סעודת היום בבשר ויין³.

הרחקות בין חלב לבשר

ג. יש להזהר גם ביום חג השבועות להזהר בכל ההרחקות שחייבים לנהוג בין אכילת חלב לאכילת בשר כפי שיבואר לקמן⁴.

ד. הרמ"א כ' שעושיין פת שנילושה בחמאה, ומי שנוהג בזה צריך להזהר לעשות לה צורה שונה שיהיה ניכר שהיא נילושה בחמאה⁵. ולגבי מיני מזונות כגון העוגות גבינה או הבורקס או הבלינצ'עס נחלקו הפוסקים אם יש לעשותם

³ דרכי תשובה סי' פט שם. וכן מוכח מהרמ"א שכ' ואוכלים חלב ביום א' דשבועות, וכך הוא מנהג רוב ישראל.

⁴ וכלשונו של המג"א בסי' תצד ס"ק ו', ומנהג אבותינו תורה היא אך יש ליזהר שלא יבא לידי איסור ועבי"ד סי' פ"ט דא"צ להפסיק בב"ה אם אינו אוכל גבינה קשה, ויזהר ליקח מפה אחרת. עכ"ל. וכ' הפמ"ג, ואין להתיר בשבועות כלל כי אם כמו בשאר השנה להמתין שש שעות דוקא אחר בשר או אחר גבינה קשה.

ובנועם אלימלך על פרשת משפטים כ' וז"ל, והמלאכים כשהיו אצל אברהם אבינו עליו השלום נתן להם דוקא בשר בחלב. וגם אנחנו בחג השבועות התירו לנו חז"ל שלא להמתין אחר הגבינה השיעור כמו בשאר ימות השנה. ע"כ. ותמהו על זה רבים, ויש שפירשו כוונתו שכל השנה ממתינים שעה בין חלב לבשר ועתה מותר להמתין חצי שעה, ויש שכתבו דכל השנה יש מחמירין שלא לאכול באותו מעת לעת בשר וחלב וכדברי מר עוקבא במס' חולין קה., אמר מר עוקבא, אנא, להא מלתא, חלא בר חמרא לגבי אבא, דאילו אבא - כי הוה אכיל בשרא האידנא לא הוה אכל גבינה עד למחר עד השתא, ואילו אנא - בהא סעודתא הוא דלא אכילנא, לסעודתא אחריתא - אכילנא. עכ"ל. ובחק יעקב הביא בשם ס' זכרון משה לחמיו של המהרש"א שיש מקום למצוא היתר בשבועות לאכול בשר וחלב יחדיו אך שומר נפשו ירחק מזה.

⁵ כמבואר ברמ"א ביו"ד סי' צז, ושינוי זה עושים אותו קודם האפיה ולא לאחריה, כמב' שם בחו"ד. ואם לא עשה שינוי אסור לאוכלה, יעויי' ביד יהודה שם כמה פרטי דינים בזה.

באופן בניכר שהוא חלבי⁶ אך אם הגבינה תהיה ניכרת מבחוץ אי"צ שינוי נוסף גם בפת גמורה.

ה. אם לש כמות קטנה שהיא לדעת השלחן ערוך, כדי סעודה אחת לו ולב"ב האוכלים עימו ולדעת הרמ"א כדי סעודות יום שלם לו ולב"ב האוכלים עימו, מותר לאפות גם ללא היכר.

ו. אחרי אכילת בשר או תבשיל בשר יש להמתין שש שעות?⁷

ז. אחרי אכילת מאכלי גבינה יש להמנע מלאכול בשר בהמה חיה ועוף, ועליו להדיח ידיו היטב ויבדקם שלא נדבק בהם כלום. ולאחר מכן יקנח פיו עם מאכל פרוזה שלא נדבק בשיניים, וישטוף פיו במים ויברך ברכה אחרונה⁸ ויכול מיד לאכול מאכל בשר⁹. ויש המחמירין להמתין שעה¹⁰ או חצי שעה¹¹ והנוהג כך תע"ב אך אין זה מנהג מעיקר הדין. ומ"מ מי שנהג בזה ורוצה לחזור בו צריך התרת נדרים.

ח. אם אוכל עוף אחרי מאכל גבינה אי"צ רחיצה ידים ולא קינוח והדחה ואם יש לו גבינה בעין על הידים ידיחם.

ט. לאחר שתית חלב די בהדחה במים¹².

⁶ יעווי' בחכמ"א כלל נ' ס"ז וביד יהודה סי' צז ובבדי השלחן שם בביאורים.

⁷ סי' פ"ט ולא אאריך בזה כיון שבשבועות אינו מצוי אכילת חלב אחרי בשר כמו אכילת בשר לאחר גבינה.

⁸ וברמ"א בסי' פ"ט ס"ב מבואר שיש לברך ברכה אחרונה רק בגבינה קשה אך הפמ"ג שם כ' דה"ה לגבינה רכה, והזהירו הפוסקים על כך בפרט בחג השבועות שאוכלים מאכלי בשר אחרי חלב שלא לשכוח לברך ביניהם, ולכתחי' לא יברך בכדי שיוכל לאכול בשר. פמ"ג.

⁹ שו"ע יו"ד סי' פט ס"ב.

¹⁰ כף החיים סי' קע"ג עפ"י הזוהר.

¹¹ אחרונים, וגם בזה נחלקו האחרונים אם ממתנינים חצי שעה מגמר אכילת החלב או מגמר ברכת המזון, ויש להקל.

¹² רש"ש חולין קג:

י. אם לא נגע במאכל רק אכל במזלג או בכף מעיקר הדין אי"צ לרחוץ ידיו¹³. אך אם יכול ירחץ ידיו¹⁴

גבינה צהובה או מלוחה

יא. מי שאכל גבינה קשה צריך להמתין אחריה שש שעות לאכילת בשר או עוף כמו מאכילת בשר¹⁵.

יב. גדר גבינה קשה הוא גבינה שהיא מתולעת או עמדה ששה חדשים¹⁶. דין זה הוא גם בגבינה קשה שהתבשלה¹⁷.

¹³ פרי חדש.

¹⁴ פמ"ג סי' פ"ט שפ"ד סק"כ.

¹⁵ רמ"א שם ס"ב.

¹⁶ עיי' בש"ך שם סקט"ו שמחמיר בכל גבינה קשה ובט"ז סק"ד שמצריך שהיא תהיה מתולעת וקשה, והפוסקים מחמירין כהש"ך.

¹⁷ הטעם הוא, דהרי בין בשר לחלב ממתנינים שש שעות מב' טעמים. או מצד שנשאר בשר בין השיניים או משום שהוא מושך טעם זמן רב. ובגבינה קשה שייכים ב' הטעמים עיי' ש"ך וט"ז שם, ויש מנהג יוצאי גרמניה להמתין בין בשר לחלב ג' שעות ומנהגם הוא להמתין בין גבינה קשה לבשר ד' שעות ובארץ ישראל על כולם לנהוג ו' שעות כך כ' בס' אשרי האיש בשם הגריש"א.

יג. לגבי גבינות צהובות או קשות של ימינו נחלקו הפוסקים אם דינם כגבינה קשה או לא¹⁸. יש מקום להקל¹⁹ אך לכתחילה ראוי להחמיר במקום שאפשר וכך המנהג²⁰ ויש מקום להקל בגבינה מבושלת²¹.

יד. גבינה מלוחה שאינה ישנה דינה כגבינה רגילה אפי' שהיא קשה²².

טו. אם לא אכל בשר אלא טעם ופלט אי"צ להמתין²³.

טז. אם ברך על בשר לאחר אכילת גבינה קשה בתוך שש שעות, אם זה כבר לאחר חמש שעות יאכל, ואם עדיין לא עברו חמש שעות, אם ברך ברכה אחרונה על הגבינה ומהר לקנח פיו ויאכל בשר כל שהוא כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה²⁴. וי"א שרק לאחר ארבע שעות יקל אבל קודם לכן לא יטעם²⁵.

¹⁸ יסוד המחלוקת היא כי הגבינות ברובן לא עומדות ששה חדשים אך הם עוברות הבחלה כאילו עמדו ששה חדשים ויש להם מעט חריפות.

¹⁹ כך דעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל והגרי"י פישר וכו"כ הגר"ח"ק בשם החזו"א כמובא במעשה איש ח"ה עמ' כב בשמו וכו"כ במשנה הלכות חט"ז יו"ד ס"ט, ויעוי' בבא"ח פ' שלח ש"ש טו, וכו"כ הדע"ק סי' פט.

²⁰ בשו"ת שבט הלוי יו"ד ח"ב סי' לה מחמיר בכל גבינה קשה להמתין ו' שעות וכו"כ בקובץ מהדרי"ן י"ב בשם הגרשז"א וכו"כ בס' הלכות חג בחג בשם הגריש"א, ויש שהביאו בשם הר"ש וואזנר והגרשז"א לקולא.

²¹ ביד יהודה סי' פ"ט ס"ק ל' מתיר בגבינה מבושלת כי הבישול מפיג החריפות.

²² ובשבה"ל שם מחמיר אם היא קשה אך העולם מיקל בזה כשיטת רוב הפוסקים, ובסוג גבינה הנקרא קממבר יש מקום להחמיר משום החריפות.

²³ אחרונים סי' פט.

²⁴ אבני ישפה ח"ג סי' ל, והסכים עימו הגריש"א, וזהו רק לפי מנהג בני אשכנז הסוברים שהמתנת שש שעות היא למנהגא ולא מדינא.

²⁵ שבט הלוי ח"ד סי' כ.

יז. במקום שצריכים המתנת שש שעות לא מועיל שינה בין האכילות ואפי' אם ישן בלילה יש להתמתין²⁶.

יח. יש לחנך את הקטנים מגיל חינוך בהמתנת שש שעות, והכל לפי הגיל והמצב, אך אינו מדינא, ולפני גיל חינוך די בשטיפת פיו²⁷.

ביאור שנראה לבאר בענין רשב"י

שהתחדש השתא בל"ג בעומר

הגמ' בפסחים קיב. אומרת, חמשה דברים צוה רבי עקיבא את רבי שמעון בן יוחי כשהיה חבוש בבית האסורין. אמר לו: רבי, למדני תורה. אמר: איני מלמדך. אמר לו: אם אין אתה מלמדני - אני אומר ליוחי אבא ומוסרך למלכות.

והתמיהות בסוגיא רבות, א' מדוע ימסור. ב' מדוע ימסור ליוחי אבא ולא הוא לבדו ימסור. ג' מה תועיל המסירה הרי אדרבה המלכות לא מעוניינת שילמד תורה ועושה את רצונה.

²⁶ אחרונים דלא כהחת"ס המובא באלף כתב או' תקס"ג וכן מובא בס' פסקי תשובה בשם רבי דוב מביאלה והאבני"ז, ודעת הגריש"א ששינת קבע של שלוש שעות בלילה על מיטתו מתירה אכילת חלב אחר בשר עוף, וגם בדעת החת"ס הביא בשו"ת דברי ישראל שהוא רצה להקל לאחר שינה וחזר בו וכמובא באלף כתב שם, ואחר גבינה קשה יש מקום להקל.

²⁷ יעוויי' לקט יושר או"ח עמ' 35 שמתיר לגמרי לפני גיל חינוך, יעוויי' בשבט הלוי ח"ד סי' פד, באר משה ח"ח סי' לו, ובס' עלהו לא יבול ח"ב או' ד מהגרשז"א שדי בשטיפת פי הקטנים, ובס' מעשה איש ח"ג עמ' קמז מהחזו"א שהיקל לקטנים, ובס' אשרי איש פסקי הגריש"א ח"ג עמ' תמב, ויעוויי' בס' אמרי יעקב הלכות מלמדים עמ' צא.ב.

ומה שאפשר ליישב לפי דברי הסה"ק ליקוטי מוהר"ן בריש הספר שכתב וז"ל, רשב"י הבטיח שלא תשתכח תורה מישראל וזה יהיה על ידי רשב"י המרומז בס"ת של הפסוק כי לא תשכח מפי זרעו שזה ס"ת יוחאי, וזה יהיה דווקא על ידי זרעו של יוחאי כי בהאי ספרא יפקון ביה מן גלותא. עכת"ד.

הרי שרשב"י בא לרע"ק ואמר לו למדני תורה כדי שאמשיכה הלאה ואזי לא תשתכח תורה מישראל, ואמר לו ר"ע שאינו מוכן כי נתפס על ד"ת כפי' רש"י שם, אמר לו רשב"י שאומר ליוחי אבא שמרומז שמו בס"ת של כי לא תשכח וכו' ועל ידי זרעו אמורה תורה שלא תשתכח, ולכן הוא צריך לדאוג שהתורה לא תשתכח, והוא ימסור אותך למלכות, שהמלכות היא תורה שבעל פה כדאי' בתפילת פתח אליהו מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה, ומאן מלכי רבנן, ואם לא תלמדני יוחי אבא ימסור אותך ואת האחריות שלו שלא תשתכח התורה שבע"פ למלכות, דהיינו שאתה הרבי תצטרך לדאוג להמשך התורה שלא תשתכח, אם לא תעביר זאת דרכי. והבן.